

CE NE DESPARTE.

Contribuții la fragmentarea
discursului hegemonic
postcomunist

Prefață de Lucian Sârbu

Alexandria
Publishing House

Cuprins

Despre alternative și ignoranță	5
Introducere	27
Fragmente din istoria economică, politică și intelectuală a României	29
Condiția periferică a României: de când și până când?	31
Modernizarea în spațiul românesc	37
Reconsiderarea dezvoltationismului socialist din perspectivă sociologică.....	48
A supraveghea și a construi. Urbanizarea în prima jumătate a comunismului românesc: Hunedoara și Călan, 1945-1968	58
Mircea Malița. Un bilanț diplomatic	68
Incursiuni critice în istoria intelectuală a României de ieri și de astăzi	75
Capcane conceptuale și modernități alternative. Elemente pentru o istorie intelectuală a României	79
Tranziția postcomunistă: aspecte structurale	85
Marele jaf (post)comunist. Ideologia tranziției sub lupă.....	87
Capitalismul vechi și nou. Convulsiile modernizării în România postcomunistă.....	94
Atât ca tragedie, cât și ca farsă. Obsedantul deceniu în varianta neoliberală	108
Despre frustrări și nemulțumiri incorect sau insuficient articulate politic	115
Între Roșia Montană și gazele de șist: România în noua relație centru-periferie	118

Expropriere în numele interesului privat. Afacerea Roșia Montană în relația dintre capitalul autohton și capitalul global.....	123
Despre clasă și stânga. Incursiuni antropologice în postcomunism.....	129
Privind înapoi. Impresiile unor foste cadre comuniste despre comunism și postcomunism	138
Repolitizarea naturii. Ecologia politică în postcomunism:	142
Noul autoritarism maghiar și provocările democrației europene	150
Tranziția postcomunistă: aspecte culturale	157
La început sau la sfârșit? Noua epocă a imbecilității ca rău politic în durată lungă.....	159
Anticomunismul ca disimulare. De ce a eșuat condamnarea oficială a comunismului?	170
Intelectualii, tranziția, anticomunismul. O perspectivă politologică	180
Elitism, grupuri de prestigiu, paramodernitate. Cum și de ce se dezic intelectualii români de responsabilitate socială.....	186
Istorie, memorie, civism și spirit critic. Lumea vulturilor și a porumbeilor văzută de bufnițe.....	191
Liberalismul de care avem nevoie.	
Adrian Marino și „al treilea discurs”	198
(Nu mai) dați cezarului ceea ce e al tuturor. Pentru o nouă teologie politică românească	203
Oameni de stânga într-o țară de dreapta.....	218
Avatarurile urbanizării. Arhitectura socialistă în capitalism ..	226
Impostura intelectualilor publici postcomuniști.....	234
Manelele: o încercare de antropologie culturală	238
Între Isus și Lenin. Dileme și dezamăgiri postcomuniste.....	243
Anticomunismul neolegionar în România postcomunistă.....	249
De la național la global: economia politică în durată lungă	257
Capitalism sau democrație? Alegerea secolului XXI	259
Capitalism, violență, corupție. Lecțiile ultimei jumătăți de secol	276

Capitalismul, încotro?	287
Economia politică a neoliberalismului	293
Sistemul-lume capitalist. Noțiuni introductive	299
Dincolo de extractivism. O conștiință ecologică globală pentru secolul XXI	305
Forma imagine a mărfii. Cotitura culturală a capitalismului târziu	312
Reflecții asupra originilor consumerismului cultural	317
China în oglinda rusească: o revoluție încheiată?	324
Imperiul, democrație, violență. Geopolitica dinspre stânga	330
Statul social. Scurtă istorie	334
O istorie a banditismului social	338
O filosofie politică pentru secolul XXI	343
Filosofia și suturile ei	345
Cum recuperăm filosofia politică hegeliană?	350
Fenomenologia ontologică a diferenței sexuale și limitele ei	356
Gândirea critică la răscruce. Răspunsul lui Žižek la problemele plurivalente ale Europei	371
Granel și Heidegger despre posibilitatea unei lumi a tehnocapitalului	379
Marcuse și „școala de la Frankfurt”. Despre actualitatea unei critici filosofice a teoriei critice	382
Nimic nu e irezistibil decât în măsura în care nu i se rezistă: Gérard Granel despre universitate, monocultură și sarcina filosofiei în contemporaneitate	395
Relativismul și abordările sale	399
Portret în dialoguri. Claude Karnoouh despre politică, filosofie și artă	403
Tot înainte pe șinele dialecticii? O dezbateră pe marginea posibilităților și limitelor ideii comuniste	416
Revoluția franceză din perspectiva marxismului revizionist	422
Incursiuni în iudaism	426
Demistificarea conceptului de totalitarism	431
Colonialism și postcolonialism: dezbateră continuă ..	441
Critica rațiunii negre?	443
O lecție despre colonialism și decolonizare	447

Proiectul decolonialității pluriversale	451
Deconstruirea istoriei liberalismului și mizele acestui proiect	455

Concluzii provizorii. Zvâcnirea realului și întrezărirea clasei. Pentru o filosofie politică a referendumului	459
--	------------

De când un tânăr impertinent – după standardele vremii – pe nume Eugen Ionescu a mitraliat toată elita literară a vremii într-un volum al cărui titlu, *Nu*, nu prevestea nimic bun pentru destinul său, mica noastră cultură de periferie parcă a stat mereu sub semnul opoziției dintre o elită cu un discurs infatuat, dominant și omniprezent și o mică opoziție dispusă să o atace donquijotește, la baionetă.

Câteodată, donquijotismul a obținut victorii de parcurs. În anii 1950 au fost posibili un Labiș, un Preda sau un Barbu; în 1968 o întregă generație literară a reușit „destinderea”. Totuși, în ansamblu, anii '50 au fost anii romanelor teziste și anii '70–'80, ai literaturii național-comuniste. Cât despre filozofie și, în sens mai larg, științele sociale, știm prea bine că după 1948 acestea au fost complet aservite puterii, ajungând, la un moment dat, să fie criticate chiar de către Ceaușescu (cu prilejul „tezelor” din 1971) pentru că nu se implicau suficient în educația și viața clasei muncitoare. Autorii care sprijineau discursul oficial, al puterii, erau singurii care aveau acces la funcții de conducere, inclusiv în instituțiile de cultură și de educație. Ceilalți rămâneau blocați în funcții mărunte și în diverse forme de marginalizare.

Nici anii de după 1989 nu au fost altfel. Coccoțați pe spinarea unui anticomunism de paradă care nu mai prezenta nici cel mai mic risc, ajunși la miera din borcanele puterii (Editura Politică, burse, funcții publice, sponsorizări, multiple scutiri de taxe și impozite...), asumându-și un discurs comod pro-capitalist și pro-occidental, anumiți intelectuali publici, pe care îi știm cu toții, dar al căror nume nu merită pomenit, și-au construit o fortăreață aparte, la adăpostul banului public, dintre ale cărei creneluri își permit să mitralieze impunitabil

pe oricine nu e de acord cu dogmatica de rit nou. Pentru a intra în „fortăreața culturală” și a te bucura de ceea ce beneficiază cei din interior – în primul rând, acces la resursele publice într-o țară în care bugetul Ministerului Culturii începe în fiecare an, invariabil, cu 0,...% – un tânăr intelectual e obligat să se prezinte la poarta citadelei cu căciula în mână, jurând credință fierbinte crezului pro-capitalist și pro-occidental al celor dinăuntru. Altă cale de acces nu există.

Și totuși, atacuri la baionetă împotriva fortăreței au existat. Și nu puține! O primă tentativă de asalt împotriva grupului de intelectuali inhămați cu hotărâre la lucrativa căruță a capitalismului post-1989 (grupați, în general, în jurul Editurii Humanitas, GDS-ului și Alianței Civice) a fost făcută la scurt timp după 1990 de fosta grupare protocronistă de la revista *Intelectual* de dinaintea de 1990, adică de către Eugen Barbu, Vadim Tudor și Mihai Ungheanu. Tentativa acestora era lipsită de creștinătate în primul rând, deoarece respectivii făcuseră parte dintre „favorizații” vechiului regim. Barbu, după cum se știe, a murit destul de repede după 1990 (în 1993), neapucând să mai joace un rol deosebit în viața culturală post-revoluționară. Vadim Tudor s-a limitat la imprecășii și înjurături care nu merită luate în considerare. În schimb, Mihai Ungheanu a elaborat un întreg eșafodaj teoretic, pornind de la ideea că multe dintre personajele-cheie ale grupului (Ana Blandiana și Romulus Rusan, Nicolae Manolescu ș.a.) fuseseră apropiate înainte de 1989 de Gheorghe „Gogu” Rădulescu. Acest Gogu Rădulescu era un fost ilegalist din anii '30 și membru în CPEX al PCR. În decembrie 1989, apăruse la televizor alături de Ceaușescu în fatidica seară de 20 decembrie 1989. În particular, îi plăcea să cultive și să ajute oamenii de litere, dar nu pe orișicare, ci numai pe aceia care primeau premii literare europene, care erau remarcați de Europa Liberă, care nu făceau

o artă naționalistă, îngustă. Se pare că protocroniștii îi displăceau în modul cel mai sincer, la fel cum și el le displăcea lor. Mai multe amănunte despre acest personaj din nomenclatura comunistă se găsesc prin cărțile de istorie memorialistică ale lui Vl. Tismăneanu. Cert este că Ungheanu era de părere că Gogu Rădulescu și intelectualii „protejați de aripa sa” înainte de 1989 reprezentau un grup care se împotrivise întotdeauna intereselor naționale din perspectiva unor interese străine, alogene, cu rădăcini în „desantul” kominternist din 1944:

Istoria Uniunii Scriitorilor este, în primul rând, istoria luptei fără scrupule a unei grupări kominterniste (activiști și literați) pentru păstrarea monopolului de tip comunist în literatura română, fie de monopol ideologic, fie de control al pârgھیilor vieții literare sau al mijloacelor financiare.¹

După știința mea, atacurilor lui Ungheanu nu li s-a răspuns niciodată, de către nimeni. Ele au circulat ca niște lucruri „de la sine știute” prin diverse cercuri de tip peremist care, oricum, erau convinse, și fără Ungheanu, că unul ca Nicolae Manolescu e „trădător de țară”. Pentru restul lumii ele sunau cu totul și cu totul absurd, având în vedere că, după 1990, cei atacați se metamorfozaseră în niște anticomuniști de o ferocitate rară, în timp ce atacatorii lor erau ușor de atacat și aneantizat ca fiind „comuniști” care fuseseră dați afară de la porția banilor și influenței publice. De altfel, timpul le-a rezolvat pe toate, nemulțumiții despre care vorbim aici ajungând, cum bine se știe, să fie, în cele din urmă, recuperați politic în diverse împrejurări nebuloase. După 1992, când Editura

---

1. M. Ungheanu, *Holocaustul culturii române*, Editura D.B.H., 1999, p. 157.

Humanitas era scutită de impozite, Vadim Tudor devenea senator și M. Ungheanu ajunsese, la un moment dat, secretar de stat la cultură...²

A doua încercare de „asalt”, numită impropriu așa, pentru că, de fapt, nu avea drept scop pătrunderea în interiorul fortăreței, ci doar punerea la punct a unor lucruri și adevăruri mai puțin comode, a avut loc în partea a doua a anilor '90 și l-a avut în centrul ei pe Paul Goma, scriitorul nostru disident, exilat la Paris care, începând cu 1997, și-a publicat jurnalul personal în România. Înainte și după Goma mai fuseseră și alți scriitori și critici literari consacrați, respectabili, care se manifestaseră ireverențios față de „(dumne)zeii culturii noastre” de după 1990 (mă gândesc, în primul rând, la un Gr. Grigurcu). Dar niciunul nu a făcut ceea ce a făcut Goma. Primul *Journal* al lui Goma a fost o adevărată lovitură în moalele capului pentru mulți dintre „împricinați”, deoarece Goma, pe de o parte, avea autoritatea morală să-i critice și, pe de altă parte, îi devoala în toată splendoarea lor de idoli de carton care pe timpul comunismului nu mișcaseră un pas în front, deși acum se înfruptau din plin din roadele postcomunismului. Jurnalul lui Goma era plin de relatări spumoase, fără perdea, despre „faptele de vitejie” ale celor care după 1990 se băteau cu pumnul anticomunist în piept. Cutare artist celebru se ascunsese într-un dulap de frică să nu fie văzut în tovărășia cuiva proscris; cutare filozof transpirase din abundență când i se propusese să rămână pe pământul RFG cu masă, casă și slujbă, și tot așa. Amintirile lui Goma erau spumoase. În particular, Goma

---

2. Foștii protocroniști au și fost singurii care au obținut ceva după 1989. Deși cultural au rămas irelevanți, măcar s-au ales pentru o vreme cu niște funcții publice. Dar treaba asta nu se datora demersului de frondă culturală, ci relațiilor și rețelelor de cunoștințe făcute înainte de 1989.

se lua cu aciditate de un concept drag epocii, „rezistența prin cultură”, concept pe care intelectualii de atunci îl inventaseră după 1990 ca să-și justifice oportunistul, lașitatea și, în unele cazuri, chiar colaboraționismul. La vremea respectivă, jurnalul lui Goma a produs o senzație, temperată cu mare iuțea, deoarece, după ce câțiva dintre cei în cauză au încercat să se disculpe pe ici, pe colo, manifestându-și mai ales *mâhnirea* față de irascibilitatea și insensibilitatea lui Goma, s-a adoptat tacit tactica „tăcerii”. Adică... nimic despre inamic! Dacă primul volum s-a bucurat de o lansare somptuoasă și de prezența TVR, următoarele volume ale lui Goma au fost editate într-un anonim din ce în ce mai apăsător: nu au mai apărut recenzii, nu li s-au mai făcut lansări cu public pe la târgurile de carte, numele lui Goma a devenit indezirabil și, în cele din urmă, s-a ajuns în situația în care, dacă nu colindai librăriile, habar n-aveai că „a mai scos Goma un jurnal”. Cel alungat prima oară din țară de Ceaușescu în anii '70 avea să fie „alungat” a doua oară de către confrății săi, simbolic, dintre ei, fix pentru același motiv: fiindcă îndrăznise să spună adevărul verde-n față. De data asta nu în fața lui Ceaușescu, ci a lor.

O a treia încercare de demitizare a acestei facțiuni culturale dominante a venit din partea sociologului Sorin Adam Matei care a publicat pe la începutul anilor 2000 o carte de răscruce, *Boierii minții: intelectualii români între grupurile de prestigiu și piața liberă a ideilor*. Sorin Adam Matei era relativ necunoscut publicului de aici, deoarece toată activitatea lui profesională se desfășurase până atunci peste ocean, la Universitatea Purdue din SUA. Pe scurt, ideea autorului era că România, în loc să se modernizeze, a luat-o pe un drum aparte, numai în aparență modern, de fapt *paramodern*, în care elemente cu certitudine moderne se amestecă, grosolan, cu elemente tradiționale, fără ca din acest mariaj impropriu să se nască vreo contradicție, așa

cum ar fi normal. Iar ca reprezentanți ai acestei tendințe el îi vedea chiar pe intelectualii „prestigioși” ai nației care, pe de o parte, ocupau poziții care într-o lume normală se ocupă doar ca urmare a unui concurs de idei (poziții universitare sau poziții mediatice, de pildă), dar, pe de altă parte, erau angrenați în fel de fel de jocuri de culise și grupuri de prestigiu care traficau notorietatea și pozițiile sociale departe de regulile, rigorile și deschiderea vreunei competiții academice. Vinovată de acest fapt era chiar „paramodernitatea” de care suferea societatea noastră și care făcea posibil ca niște intelectuali cu foarte vagi merite academice să treacă drept geniali și pricepuți în tot și în toate, de la aria lor oficială de competență până la politică, sociologie, economie etc. Ideea avea să fie reluată cu o și mai mare forță câțiva ani mai târziu în „Idolii forului”, o lucrare colectivă, dar girată tot de Sorin Adam Matei, care ataca frontal lipsa de operă academică serioasă a unor intelectuali români „bine văzuți” precum Gabriel Liiceanu sau Andrei Pleșu.

Merită spus că aproape în paralel cu demersul lui Sorin Adam Matei au apărut, la aceeași editură (de fapt în aceeași colecție!) și în aceeași perioadă și *Retori, simulacre, imposturi* de Ciprian Șiulea, care conținea, printre altele, un eseu critic la adresa lui H. R. Patapievici, și *Noii preocupăți* de Adrian Gavrilescu, o critică aplicată a *establishmentului* universitar. Având în vedere că au apărut toate trei într-o perioadă scurtă de timp, la aceeași editură și în aceeași colecție, n-ar fi exclus ca, de fapt, toate să fi făcut parte la vremea respectivă din *aceiași atac*. Nu putem ști.

Întrucât între timp piața culturală se mai liberalizase și apăruseră câteva publicații culturale independente (în primul rând, *Observator Cultural*, apoi o serie de reviste electronice – precursorare ale publicațiilor electronice de azi, plus că autorii începuseră să-și facă bloguri), aceste contestări nu au mai

putut fi ignorate prin tăcere. Au apărut câteva replici în *Dilema*, semnate chiar de patriarhii principalului grup de prestigiu din cultura noastră, Andrei Pleșu, G. Liiceanu și H. R. Patapievici. Replica lor a privit, în special, teoria lui Sorin Adam Matei (SAM), care era un tip inedit din acest punct de vedere. Lucra la o universitate din SUA, se putea lăuda cu producții științifice, deci era „cineva”. Șiulea și Gavrilescu fiind niște neica nimeni, lor nu-mi aduc aminte să se fi obosit să le răspundă cineva, deși cartea lui Gavrilescu s-a dovedit a fi „profetică”, pentru că prefigurase cu câțiva ani buni discuția despre „familiile universitare” care avea să apară mai apăsător (și să dispară repezitor) abia pe timpul ministeriatului lui Daniel Funeriu. După ce domnul SAM a primit execuția de rigoare, și peste dânsul s-a așternut tăcerea de rigoare (până în 2010, când a apărut *Idolii forului*, prilej cu care a mai primit câteva porții de chelfăneală, și apoi s-a tăcut iar). Ciprian Șiulea este, și azi, activ în spațiul public, dar nu în prim-plan, în timp ce despre Adrian Gavrilescu nu știu să mai fi auzit cineva, ceva. Era și greu: *Noii precupeți* nu a fost, la vremea respectivă, doar o carte-bombă, ci o adevărată centură cu explozibil! Prin scrierea ei, autorul nu putea decât să se auto-detoneze, devenind complet indezirabil în lumea plină de *finesse* a universității românești.

Cum trecerea timpului afectează, invariabil, toate lucrurile, era imposibil ca o nouă perioadă să nu aducă noi asediați ai fortăreței fericiților. În 2008, apare, tocmai la o editură din Republica Moldova, o carte, *Iluzia anticomunismului*, care punea în discuție concluziile și metodologia *Raportului Tismăneanu* prin care comunismul fusese „condamnat”, în mod oficial, la nivel politic. Pline de curaj, editurile din țară refuzaseră, rând pe rând, publicarea acestei cărți. La raportul respectiv, sub bagheta maestrului Tismăneanu, contribuiseră